

д-р МЕТОДИЈА ДОЈЧИНОВСКИ, вон. проф.
„Воена академија „Генерал Михаило-Апостолски“ Скопје,
д-р ФЕРДИНАНД ОЦАКОВ, доцент
Министерство за одбрана на Република Македонија

„Воено технолошките трендови и безбедносните односи“

Апстракт

Трудот ја детерминира нераскинливата поврзаност помеѓу војната и бизнисот, што практично претставува врска помеѓу воената технологија и глобалната безбедност. Иако проценките на колективните безбедносни системи укажуваат на минимална веројатност за отпочнување конвенционална војна, степенот на воената приватизација сигнализира за вклучувањето на се повеќе приватни компании во процесите на вооружување и војување. Можните последици се зголемуваат, безбедносните односи се глобализираат а технолошките трендови се користат за воени, економски и политички димензии.

Содржината во трудот прави обид за укажување на извонредно опасна појава која се шири со огромна брзина, а кој без детално согледување, невозможно е да се воочи. Тоа е опасноста, да развојот на технологијата ја користи војската како механизам за влијание врз безбедносните односи, мирот и стабилноста на локално, регионално и глобално рамниште. Причина за ова е тројноста помеѓу технологијата, приватизацијата и глобализацијата, во која глобализацијата е резултат на технологијата, а приватизацијата претставува форма на организираност во односите. Комплексноста на односите може да доведе до минимизирање на воениот фактор и појава на „нови закани во центарот на гравитацијата“.

Ваквиот развој на настаните може да има и позитивен ефект, во однос на безбедносните односи, бидејќи, војската ќе се повлече во рамки на своите надлежности, ќе ги намали заканите и ризиците, финансиските трошоци, можното нарушување на безбедносната средина и ќе стане поефикасна во однос на себе и своите задачи. Со тоа, двете извонредно мотивирани зони на интерес, глобализацијата и приватизацијата ќе ги намалат своите влијанија. Тргувањето со хардвери и софтвери, може да придонесе заплашувањето како еден од концептите на безбедноста, да стане застарен и неефикасен. Од друга страна, воведувањето нови технологии, може да доведе технологијата да загосподари со светот, и да го направи светот поефикасен, побезбеден и меѓузависен.

Во тој контекст, трудот укажува на можностите, влијанијата и импликациите на воено технолошките трендови врз остварување на целите на националната безбедност и безбедносните односи.

Клучни зборови: технолошки тренд, одбрана, безбедност, глобализација, приватизација, закани, ризици, бизнис, безбедносни односи.

Abstract

The paper determines the unbreakable connection between war and business, as a practical link between military technology and global security. Although estimates of collective security systems indicate minimal probability of starting a conventional war, the level of military privatization signaled the involvement of more private companies in the process of weapons and warfare. Possible consequences are increasing security relations globalize and technological trends are used for military, economic and political dimensions.

The content of the paper is an attempt to point out the extremely dangerous phenomenon that is spreading with great speed and that without detailed consideration, it is impossible to realize. It is a threat to the development of technology used by the military as a mechanism to influence security relations, peace and stability of local, regional and global level. The reason for this is the connection between technology, privatization and globalization, where globalization is the result of technology; privatization is a form of organization in the relationship. The complexity of relationships can lead to minimization of the military factor and the emergence of "new threats in the center of gravity.

Such developments could have a positive effect on security relations since the military will withdraw within its competence, reduce threats and risks, financial costs, potential disruption of the security environment and become more efficient in terms themselves and their tasks. Thus, both extremely motivated zones of interest, globalization and privatization will reduce their impacts. Trading software and hardware, can contribute to bullying as one of the concepts of security, become outdated and ineffective. On the other hand, the introduction of new technologies can bring technology to dominate the world and make the world more efficient, safer and interdependent.

In this context, the paper suggests opportunities, impacts and implications of military technological trends on achieving the goals of national security and security relations.

Keywords: technology trends, defense, security, globalization, privatization, threats, risks, business, security ties.

Влијанието на приватните воени компании

Завршувањето на студената војна донесе нов актер на меѓународната безбедносна сцена, приватните воени компании (ПВК). Најнапред, тоа беше обврска на широката воена индустрија, но за кратко време главната улога ја презедоа државите. Овој тренд започна да се шири многу брзо на сите континенти на земјината топка, со што денес претставува респектабилен актер во меѓународните односи и глобалната безбедност. Првите од поголемиот број држави кои учествуваат со најголем процент на производство на воена технологија во светот се Соединетите американски држави (САД) и Велика Британија (ВБ)¹. За САД е познато дека претставуваат потврдени лидери во учеството на современа воена технологија и водечка сила во приватниот сектор, но за ВБ сеуште нема јасна слика околу влијанието врз глобалната безбедност со контрибуција на приватната воена индустрија. Но, потребно е со сигурност да се напомене дека не постои точна датотека околу учеството на приватните воени компании во светската индустрија. И не само тоа, експертите предупредуваат на недостаток на дефинирање на овој проблем и поставување на истиот во меѓународните безбедносни односи и глобалната политика.

Пристапот кон дефинирањето на проблемот, е логичен заради комерцијалноста на доменот, кој сака да остане надвор од интересот на јавноста². Од друга страна, импактот на државите врз меѓународните односи може да се согледа низ учеството на државните актери во сверата на приватната безбедност³. Врз основа на ова, проценето е дека индустријата на ПВК ширум светот учествуваат со околу 100 милијарди долари на годишно ниво, со учество на повеќе од 50 земји⁴. Повеќето од публикуваните податоци укажуваат на тоа дека најголемиот број на производи од ПВК, биле извезено во регионите каде започнувала или се одвивала криза или пак вооружани судири. Во 2004 година објавен е список на Меѓународниот конзорциум за истражување, во кој се наведува дека 12 од 24 ПВК од САД направиле реализирање на 3061 договор, сите по завршување на студената војна⁵.

Во денешно време, најголем дел од Приватните воени компании, даваат поддршка на воените армии, кои се однесуваат на логистичките операции, правни и воени совети, поддршка на безбедносните органи и служби, извршната (оперативната) поддршка и во делот на превентивните мерки на официјалните органи. Логистичката поддршка на операциите се однесува на набавка на соодветна воена опрема, примена на хумани и хуманитарни средства на теренот, како и воспоставување на инфраструктурата која во текот на операциите била оштетена или уништена. Поддршката на безбедносните служби претставува ангажирање на сили и средства за несметано функционирање на безбедносните и одбранбените структури, како и државните органи, во спроведување на нивните функции и задачи, кога не се во спроведување операции. Превентивните мерки и активности се наменети кон попречување на појавните форми на криминал наменети кон трговијата, пазарот и економските аспекти, но опфаќа и дел од кривичните дела кои се однесуваат на бизнисот, заштита на сопственоста и приватниот имот⁶. Во однос на оперативната поддршка и воените совети, Приватните воени компании, овозможуваат обука на државните воени сили, мерки и активности на специјалните единици и органи, поддршка со соодветно оружје, тактика на операции, како и воспоставување соодветни структури. Во овој дел спаѓаат и активностите за поддршка на владините дејствија во текот на воспоставувањето на воено-безбедносните операции.

¹ P. Singer, *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, London: Cornell University Press, 2003, p. 80.

² C. Beese, 'Private Security Companies', 2003.

³ R. Mandel, *Armies without States: the Privatization of Security*, London: Lynne Rienner Publishers, 2002

⁴ D. Isenberg, 'Security for Sales', in *Asia Times*, 2003

⁵ Една од компаниите „Armor Group“ од САД, вработува околу 4000 луѓе во 38 земји во светот

⁶ For a detailed account of the services provided by PMCs and PSCs see D. Shearer, 'Private Armies and Military Intervention', in *Adelphi Paper* 316, 1998, pp. 25–6.

Поддршката од страна на Приватните воени компании е прифатена во скоро сите земји на Блискиот исток, зафатени со операции за поддршка на мирот. Таа е особено значајна во фазата на стабилизација на општествата, особено заштитата на критичната инфраструктура (обезбедување на банки, владини институции, правци и објекти од особено значење, воени бази, цивилни центри за врски, телекомуникациски компании, телевизиски куќи, нафтови, електро-далеководи и слично). Работејќи во опасни средини, Приватните компании прават профит, нудејќи ги сопствените услуги (опрема, техника, средства, жива сила). Развојот на настаните понекогаш прават пречки во изготвувањето на планирањето и оценките за поддршката во различни сфери. Се случува да прогнозирањето на пазарот претставува вистински ризик, кога предвидувањето на следните конфликти бара ангажирање на голем број експерти, проценки, анализи, па дури и операции на сопствен трошок.

Студената војна е периодот кога владите на државите со надворешна помош и изворите, ги решаваа внатрешните проблеми. Приватизацијата беше оценета како успешен проект во однос на неуспехот на централизираните бирократии. Еден од клучните аспекти кој го покренала секојдневниот интерес се Приватните воени компании и нивното место и улога. Појавата на Приватните воени компании предизвика бурни реакции и беа критикувани од движењата за човековите права, заради предизвикување на социјални и политички права и конфликти⁷. Други ги поддржуваа ваквите иницијативи со барања за изнаоѓање решенија за отпочнување дебати за изнаоѓање начин за приватизација на безбедносната работа⁸. Приватните воени компании денес претставуваат фактор на меѓународната безбедност кој неможе да се игнорираат.

Противречности, критики и поддршка

Објаснувањата за појавата на нови правци во безбедноста, предизвикуваат постојани контроверзи и дебати. Како и за многу други термини, така и појавата на Приватните воени компании и приватната воена индустрија, предизвикуваат поделеност помеѓу експертите, до ниво да се тврди дека Приватните воени компании и нивната дејност претставуваат нов безбедносен актер на меѓународната сцена, различни од платеничките групи кои се јвуваа во 60-тите и 70-тите во регионите на Африка⁹. Сепак појавата и корените на Приватните воени компании и воено производство и индустрија во Велика Британија, се наоѓаат токму во наведениот период во Африка. Разбирањето за функционирањето на Приватните воени компании денес е поразлично во однос на минатото е добар индикатор за разбирање на природата на овој тип на воено технолошки трендови. Како нова појава, приватните воени компании се повеќе признати од меѓународните фактори во однос на нивните ефекти и влијанија врз глобалните движења и претставуваат легитимни актери со значајно влијание врз меѓународната безбедност. Дури и користењето на војници наоѓа соодветна замена со понудата на опции и идеи во однос на современоста на техниките, опремата, персоналот, средствата и останатите воено технолошки трендови¹⁰.

Една од најголемите загрижености од користењето на Приватните воени компании е меѓународниот нерегулиран статус и непостоењето на законско решение за регулирање на активностите на Приватните воени компании, нивните бизниси и индустрија. Се уште не постои совршено решение, а интересите на владите, компаниите и организациите за човекови права се поделени. Ова е затоа што не постои регулаторен режим што би можел да ги штити интересите на различните групи и барања. Обидите за контролирање на приватните воени компании, се сеуште

⁷ A-F. Musah and J. Fayemi (eds), *Mercenaries*, London: Pluto Press, 2000, p. 14.

⁸ Mandel, op. cit., p. 158.

⁹ A-F. Musah and J. Fayemi, *Mercenaries*, London: Pluto Press, 2000, p. 1.

¹⁰ Употребата на Приватните воени компании од страна на САД го изменија амбиентот, со што овозможија намалување на приватното насилство во Ирак, Interview with Lt Gen. Ed Soyster (Retd), 10 September 2002.

не ефикасни и неприфатливи. Сепак нешто мора да се направи во однос на спроведувањето на ефикасна регулатива на глобално рамниште. Позитивно би било кога меѓународната заедница би донела една конвенција во однос на регулирање на активностите на Приватните воени компании и нивните интересни сфери, иако то нема да биде така брзо, бидејќи нејзиното потпишување и ратификување ќе одземе многу време. Солуција за „бај пас“ на ова би била озаконување на националното законодавство во однос на регулирање на мерките, активностите и надлежностите на приватните воени актери и нивното место и улога во националните безбедносни системи. Најчувствителен сегмент во однос на постоењето на приватниот систем на поддршка во сферата на безбедноста, претставува непостоењето на транспарентноста и отчетноста во индустријата. Било кој индустриски режим, кој нема соодветна контрола врз воената индустрија, може да доведе до фатални последици по безбедноста на локално, регионално и глобално рамниште, а со тоа се губи и контролата врз глобалната индустрија.

Ваквиот развој на настаните доведува до недефиниран однос во меѓународните релации, особено во делот на безбедносните односи, што укажува на потребата за акцелераторска загриженост на меѓународната заедница и одговорните фактори, околу регулирањето на материјата која ширум светот има огромно влијание, како и позитивни и негативни импликации и ефекти.

Постојат голем број предизвици, кои влијаат врз дефинирањето и типологијата на воените и безбедносните приватни компании. Клучната дилема е, кој стои позади ваквите активности и за чии потреби се наменети: за државни добра, за јавни добра или за развој на приватниот бизнис. Разликата меѓу приватните воено-безбедносни компании пред се е разлика на хонорари, провизии и финансиски средства. Безбедносните дилеми водат и кон детерминирањето на крајните корисници во бизнисот со воена опрема, во однос на смртноста на оружјето, софистицираноста на опремата и техниката и влијанието на пазарот, меѓународните последици и безбедносните односи. Загрижува фактот што не постои унифициран пристап кон дефинирање на оваа проблематика, како што е тоа случај со многу други аспекти од меѓународните односи¹¹.

Според тоа, еден од клучните предизвици кон остварувањето на односите помеѓу воено технолошките трендови и приватните воени и безбедносни компании е проблемот со категоризација. Ширум светот постојат голем број латентни компании кои на пазарот нудат воени производи и услуги, за кои користејќи ја можноста за нарачување преку интернетот и таканаречениот „on line“ систем, претставуваат потенцијална опасност за безбедносните односи, мирот и стабилноста на регионално и глобално рамниште. Така на пример познатата компанија „Armour Group“, е способна да врши поддршка во делот на воената обука и асистенции, логистичка и безбедносна поддршка, изготвување на геополитички анализи и превенција од ризици и закани, преку индустриска кооперација и производство, а пазарот за компанијата ги вклучува владините потреби и потребите на комерцијалните конзумери¹². Сличен е предизвикот да дел од компаниите имаат способност за брза трансформација од една дејност во друга, доколку почувствуваат дека постојат соодветни бенефиции во однос на позитивните финансиски импликации. Во реалниот свет, таквиот пристап на компаниите е реален и тие трансформацијата ја базираат на различноста во спроведувањето на воените операции за поддршка, преминувајќи од една во друга (пример: од фаза на стабилизација во фаза на владеење).

¹¹ D. Lilly, 'Regulating Private Military Companies: The Need for a Multidimensional Approach', London: *International Alert*, 2002, p. 2.

¹² D. Shearer, 'Private Armies and Military Intervention', *Adelphi Paper* 316, 1998, pp. 25–6.

Воено технолошките трендови во меѓународните односи

Приватните борбени компании. Светот бележи голем број Приватни борбени компании кои учествуваат во операциите водени од националните влади. И приватните воени компании и Приватните борбени компании искажуваат подготвеност за учество во воените операции¹³. Ова се потврдува со фактот дека Приватните борбени компании собираат оперативна борбена воена сила, способна за распоредување во најкус можен рок за ангажирање и спротивставување со воени мерки и активности, кон потенцијалниот агресор. Од друга страна Воените борбени компании демонстрираат подготвеност за воспоставување на мирот, преку воени активности. Целите на таквите активности треба да обезбедат одвраќање на агресорот, во најмала мерка. Воената сила Приватните борбени компании можат да ја искористат и за воспоставување на раздвојувачки зони помеѓу завојувачките страни, посебно кога веројатноста за појава на војните е голема. Овој тип на борбени сили располагаат со поддршка на оружје, тактичка мобилност, логистичка поддршка, сопствена база и јасен мандат. Дури, понекогаш се верува дека ваквите сили може да учествуваат во хуманитарни интервенции¹⁴, за што и во организацијата на обединетите нации размислуваат за ангажирање на ваквиот тип на сили.

Приватните воени компании за прв пат беа ангажирани во мисијата во Ангола 1993 година¹⁵. Во овој период, тие вршеа дел од клучните мисии, меѓу кои, обезбедување воени експертизи, обучување и опремување, како и давање стручна помош на владините сили и институции. Воените компании се разликуваат од организациите кои работат во областите на безбедносната индустрија, според стратешки дизајнираното влијание во областа на безбедноста и политиката на слабите држави кои имаат појави на закани и загрозеност. Во борбените мисии, Приватните воени компании, ја поддржуваат и зголемуваат силата на клиентот. Тие имаат способност да го распоредуваат својот персонал во жариштето на конфликтите, во рамки на строгите правила на ангажирање и хиерархиските синџири на командување. Ваквиот приод Приватните воени компании го користат за понуда на корисни бизнис пакети, кои обезбедуваат предност во однос на противникот¹⁶. Со тоа овие компании се издвојуваат од потенцијалните бизнис дилери на оружје кои во цента на пакетот го ставаат само оружјето, но не и останатите услуги.

Прокси компаниите. Современиот тренд бележи појава на специфичен вид корпорации за поддршка на одбранбено-безбедносните сфери, наречени „Прокси компании“. Една од компаниите која се занимава со сопствените и интересите на сопствената влада е МПРИ¹⁷, која за разлика од останатите Приватни воени компании, не е вклучена во поддршката на воените операции со изведување активности во кризните жаришта. Согласно на своите норми и принципи, оваа компанија, не дозволи своите вработени да бидат вооружени, компанијата не обучува персонал за изведување операции. Интересот на оваа компанија е исклучително советодавната и едукативната страна во име на одбраната на САД¹⁸. Оваа компанија може да обезбедува идентична услуга како и вооружените сили, со поевтина цена и минимален ризик за владата, која што за одредени активности, би морала да употреби многу повеќе активности¹⁹. Ова помага и во остварување на

¹³ Nic van den Berg served as the operations manager for Sandline International.

¹⁴ N. Shachtman, *Hired Guns*. Online. Available at <http://www.techcentralstation.com> (accessed 24 July 2003). The article discusses an offer put forward by a consortium of US PMCs to bring an end to the war in the Congo.

¹⁵ J. Hooper, *Bloodsong!*, London: Collins, 2002, p. 47.

¹⁶ Sandline International, 'Private Military Companies: Independent or Regulated?'. <http://www.sandline.com/site/index.html> (accessed 11 July 2002).

¹⁷ Military Professional Resources Inc

¹⁸ Interview with Lt Gen. Ed Soyster (Retd), 10 September 2002.

¹⁹ MPRI, http://www.mpri.com/channels/int_overview.html (accessed 12 June 2002).

надворешните цели и политика на една влада, без при тоа да мора да се бара консензус или поддршка на парламент или конгрес. Една ваква слична компанија постои и во Велика Британија, наречена „Londonbased Saladin Security“, која претставува прокси компанија, и обезбедува работа за своите пензионирани припадници на армијата и функционери и вработени од владините институции.

Приватните безбедносни компании. Желбата на приватните безбедносни компании е да се доближат до политичко-воените области, окупирани од приватните воени компании. Ова може да значи замена на приватните и јавните интереси во повеќе области, но непомалку во безбедносниот сектор, каде овој тип компании постигнуваат силен продор и ја зацврстуваат сопствената позиција. Местото у улогата на приватните безбедносни компании во светот е голема и незаменлива. Голем број случаи се регистрираат по завршување на вооружените конфликти, особено по појавата на внатрешни облици на нарушување и асиметрични форми на загрозување. Безбедносните компании се многу блиски со меѓународните организации и националните влади. Успешен пример за соработка е улогата на приватните безбедносни компании во деминирањето на области на Косово, во координација и соработка со Британската влада. Една од најголемите приватни компании во регионот е Армор групата, која се ангажира на Косово, но развива соодветна соработка со компаниите во регионот, кои се занимаваат со хуманитарни активности²⁰. Компанијата може успешно да менаџира кризи и да учествува во одговор на кризи.

Комерцијални безбедносни компании. Мерките и активностите на комерцијалните безбедносни компании, претставуваат квалитативно ангажирање на професионални лица за обезбедување и несметано функционирање на работата на критичната инфраструктура, државни и приватни објекти и компании. Строго селектираниот персонал, своите мисии ги врши без лично вооружување, во униформа која е препознатлива за секојдневниот граѓанин. Во најголем дел, лицата оспособени за овој бизнис, се ангажираат на комерцијалните објекти, каде е неопходно да се заштити имотот, сопственоста и приватноста на истите. Една од најпознатите безбедносни компании „Group 4 Securicor“, е мултинационална компанија, , распоредена во околу 100 земји во светот, со годишен финансиски обрт од околу 3,8 милијарди фунти, со околу 340,000 вработени во целиот свет. Нивната големина претставува значаен фактор на воспоставувањето на новите улоги на безбедносната индустрија²¹. Гледајќи десетина години наназад, ова компанија вработуваше само воени (пензионирани) лица, додека тој тренд пополека се напушта и персоналниот проблем зависи од предизвиците, заканите, технологијата и ефикасниот пристап кон прашањето на безбедноста²². Со вака сериозниот пристап, компанијата добива можност за докажување во делот на имиграцијата, против-пожарната служба, брзата помош, заштита и спасување, курсеви за работа на платформи за нафта и гас и слично.

Слободни оператори. Во многу региони ширум светот слободните оператори ги нарекуваат платеници и претставуваат најконтроверзната неформална група, која претставува фактор на влијание врз воено-технолошките трендови и меѓународните безбедносни односи. Карактеристиките на оваа група претставува фактот што платениците калкулираат со нудење и продавање на своите воени способности на најдобриот понудувач на финансиски средства и истите се водени од сопствената воља и перципирањето на логиката на војната²³. Со тоа платеникот може да се разликува од обичниот војник по специфичностите и фазите во кои тој може да учествува, неводејќи при тоа сметка за фазите и правилата на војување. Според ова, платеникот може да прифати ангажирање во воени активности во одделни воени проекти, акции, задачи, урбани и

²⁰ Armor Group, <http://www.armor-mine-action.com/> (accessed 15 July 2002).

²¹ Group 4 Securicor, <http://www.group4securicor.com> (accessed 24 January 2005)

²² R. Sutton, Group Human Resources Director, Group 4 Securicor, interview, 30 July 2002

²³ K. O'Brien, 'Military-Advisory Groups and African Security: Privatised Peacekeeping', in *International Peacekeeping*, London: Frank Cass, Vol. 5, 1998, pp. 78-105

рурални дејствија и слично, додека најчесто ги избегнува класичните борби²⁴. Критиките на овие факти се во делот на недостатокот на етички стандарди и регрутирањето за само поедини и специјални задачи, без постојана структура, кохезија, доктрина ниту постапки за проверка на податоците за истите²⁵.

Заклучни согледувања

Имајќи ги предвид значењето и активностите на Приватните воени компании и Приватните безбедносни компании, како и останати актери во развојот и поддршката на Воено-технолошките трендови и безбедносните односи, можеме да заклучите дека овие фактори имаат значајна улога во меѓународниот систем, особено во спроведување на напорите за воспоставување на безбедносните цели на меѓународната политика. Ефектите кои се постигнуваат со користењето на овие глобални фактори се огледаат во аспектите на намалувањето на класичниот воен елемент од аспект на жива сила, воена технологија и индустрија, финансиски средства, а соодветно влијание има и на политичката сцена.

Понатамошната употреба на Приватните воени компании и Приватните безбедносни компании, веројатно нема да биде занемарена и напуштена, со што може да се очекуваат и други промени на меѓународната сцена, односно, ефектите на ваквиот развој на настаните да овозможат создавање на други, нови, различни влијанија во однос на меѓународната политика и посебно меѓународната безбедност. За очекување е дека во делот на воената индустрија ќе настанат одделни прогресивни промени кои би рефлектирале со примена и развој на приватни информатички, економски, електронски, воени или друг вид на компании (напредни компании за вооружување, опрема и техника), кои сепак ќе остварат соодветно влијание врз глобалниот опстанок и развој на воената индустрија.

Дека воено-технолошките трендови претставуваат сфери на респект и понатамошни идеи, укажуваат повеќе заклучоци, меѓу кои, факот дека пристапот е се повеќе признаен и прифатен на глобално рамниште, фактот дека приватните воени компании имаат се повеќе влијание врз оставрување на меѓународната безбедност, фактот дека со употреба на истите се влијае и врз стабилноста и безбедноста на локално, регионално и глобално рамниште, како и најзначајниот факт, што меѓународната заедница и дежавите ќе мора многу наскоро да најдат правни решенија за појавата и постоењето на овој глобален феномен.

Кусиот пристап кон проблемот и сето напред наведено, биди оправдано сомневање и критично размислување за можностите нудени како резултат на глобалните последици, меѓународната политика, создавањето намерни или ненамерни кризи жаришта, но едно е сигурно, дека огромен дел од светската популација е инволвирана во директно или индиректно учество во ррешавањето на проблемот со глобалната безбедност, воената индустрија и заканите од неа, како и појавата и влијанието на „воено-технолошки“ трендови.

²⁴ A. Mockler, *The New Mercenaries*, London: Corgi Books, 1986, pp. 35

²⁵ T. Spicer, 'Interview', *Cambridge Review of International Affairs*, Cambridge: Vol. XIII, No. 1, 1999, p. 165.

Користена литература

1. P. Singer, *Corporate Warriors: „The Rise of the Privatized Military Industry“*, London: Cornell University Press, 2003
2. C. Beese, „*Private Security Companies*“, 2003
3. R. Mandel, „*Armies without States: the Privatization of Security*“ London: Lynne Rienner Publishers, 2002
4. D. Isenberg, „*Security for Sales*“, Asia Times, 2003
5. For a detailed account of the services provided by PMCs and PSCs see D. Shearer, „*Private Armies and Military Intervention*“, Adelphi Paper 316, 1998
6. A-F. Musah and J. Fayemi (eds), „*Mercenaries*“, London: Pluto Press, 2000
7. Interview with Lt Gen. Ed Soyster (Retd), 10 September 2002
8. D. Lilly, „*Regulating Private Military Companies: The Need for a Multidimensional Approach*“, London: *International Alert*, 2002
9. D. Shearer, „*Private Armies and Military Intervention*“, Adelphi Paper 316, 1998
10. N. Shachtman, *Hired Guns*. Online. Available at [http:// www.techcentralstation.com](http://www.techcentralstation.com) (accessed 24 July 2003). The article discusses an offer put forward by a consortium of US PMCs to bring an end to the war in the Congo
11. J. Hooper, „*Bloodsong!*“, London: Collins, 2002
12. Sandline International, „*Private Military Companies: Independent or Regulated?*“. <http://www.sandline.com/site/index.html> (accessed 11 July 2002).
13. Interview with Lt Gen. Ed Soyster (Retd), 10 September 2002
14. MPRI, http://www.mpri.com/channels/int_overview.html (accessed 12 June 2002)
15. Armor Group, <http://www.armor-mine-action.com/> (accessed 15 July 2002)
16. Group 4 Securicor, <http://www.group4securicor.com> (accessed 24 January 2005)
17. R. Sutton, Group Human Resources Director, Group 4 Securicor, interview, 30 July 2002
18. K. O'Brien, Military-Advisory Groups and African Security: „*Privatised Peacekeeping*“, in *International Peacekeeping*, London: Frank Cass, Vol. 5, 1998
19. A. Mockler, „*The New Mercenaries*“ London: Corgi Books, 1986
20. T. Spicer, 'Interview', *Cambridge Review of International Affairs*, Cambridge: Vol. XIII, No. 1, 1999